

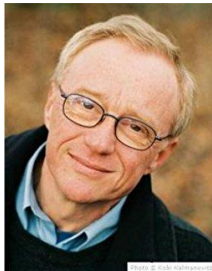
Leeskring bibliotheek Rumst – 16 januari 2017

Komt een paard de kroeg binnen

David Grossman

Amsterdam: Cossee, 2015 - 4^e druk. 250 p.

Oorspronkelijke titel: Soes echad nichnas le-bar. Vert. Ruben Verhasselt

De auteur

David Grossman werd geboren in Jeruzalem op 25 januari 1954. Zijn moeder was afkomstig uit het Britse mandaatgebied Palestina en zijn vader emigreerde in 1933 vanuit Polen. Grossman werkte al vanaf zijn kinderjaren tot 1984 mee aan een populair kinderprogramma. Na zijn studie filosofie en theaterwetenschappen aan de universiteit van Jeruzalem werkte hij ook een tijdlang als radiocorrespondent en later als anker voor de zender Kol Israël. Hij werd in 1988 ontslagen toen hij gevoelige berichtgeving weigerde stil te houden. Hij vervulde zijn legerdienst begin jaren '70 bij de inlichtingendienst van het leger en was zelf nooit actief in strijd betrokken. In 1983 debuteerde hij met een jeugdboek.

Grossman staat bekend als vredesactivist, is kritisch over de Israëlische strijd met de Palestijnen – hij is voorstander van een tweepartijenstaat- en riep in augustus 2006 samen met Amos Oz regeringsleider Ehud Olmert op om de aanvallen op Libanon te staken. Twee dagen later sneuvelde Grossmans jongste zoon Uri als tankcommandant in dezelfde Libanese oorlog, terwijl de vader schreef aan een roman over een vrouw die bang was haar zoon te verliezen in de oorlog. In een interview zegt hij daarover: “Wat gebeurde, gebeurde. Na de zeven dagen lamenti ben ik weer gaan schrijven. Ik weet geen andere manier van omgaan met de wereld. Ik begrijp de wereld dóór mijn schrijven”. Grossman werkt en woont in een voorstad van Jeruzalem, zijn vrouw werkt als kinderpsychologe.

Grossmans romans kennen veelal een complexe structuur en behandelen typisch Joods-Israëlische thema's als de Holocaust en de Palestijnse kwestie. Hij raakt pijnlijke onderwerpen aan, op een vaak uiterst confronterende manier. “Ik acht het de taak van de schrijver om een vinger op de zere plek te leggen, om op een nieuwe manier, in een taal waarvoor de lezer zich nog niet heeft leren afschermen, te beschrijven hoe gecompliceerd de bestaande situatie is”, zo stelt hij. Grossman probeert ‘de ander’ steeds van binnenuit te begrijpen. Een centraal thema in zijn werk is onrechtvaardigheid, als politieke conditie maar ook als psychologische obsessie. (naar Wikipedia)

Bibliografie

- De glimlach van het lam (1983, jeugdboek)
- Zie: liefde (1986)
- De uitvinder van geheimen (1991)
- Over de grens (1991)
- Vriend of vijand (1992, essays)
- Itamar en de zwarte toverhoed (1992, jeugdboek)
- Duel (1992)
- Het zigzagkind (1994)
- Itamar de dromenjager (1998, jeugdboek)
- De stem van Tamar (2000, adolescentenroman)
- Haar lichaam weet het (2003, twee novellen)
- De ander van binnenuit kennen (2003, essay)
- Over de grens (2004, reisverhalen)

Leeuwenhoning (2005, essay)
Angst vreet de ziel op (2006, opstellen)
Een vrouw op de vlucht voor een bericht (2009) Gelezen door de leeskring op 13 september 2010
De omhelzing (2011)
Uit de tijd vallen (2012, over het verlies van zijn zoon)
Jij bent mijn mes (2013)
Komt een paard de kroeg binnen (2015)
Het duel (2016, jeugdroman)
Leven en schrijven in tijden van oorlog (2016, essays)

Het verhaal

In een zaaltje op een industrieterrein ten noorden van Tel Aviv staat de kleine, magere stand-upcomedian Dov Grinstein op het toneel. Hij maakt grappen, rent over het podium, is constant op zoek naar het volgende slachtoffer – en als het hem niet lukt het publiek aan het lachen te krijgen, slaat hij zichzelf hard in het gezicht. In het publiek zit een jeugdvriendje, nu rechter op pensioen, die hij heeft uitgenodigd met de vraag hem na afloop te vertellen wie hij op het toneel zag. Onverwachts zit er nog een oude bekende tussen het publiek, een gebochelde vrouw die het beeld dat Dov van zichzelf schetst meent te moeten bijstellen. Hij is daar niet van gediend, maar toch wordt het een aanleiding voor hem om in zijn persoonlijke geschiedenis te duiken. Het optreden wordt een overweldigende achtbaan van harde grappen, persoonlijke ontboezemingen en politiek incorrecte sneren naar het publiek. Achter dit vuurwerk van grappen zit een tragisch persoonlijk verhaal schuil dat de overhand neemt. Het publiek is daar steeds minder van gediend en verlaat tenslotte de zaal tot nog slechts enkele stoelen bezet zijn.

Autobiografische elementen

Het dagelijkse leven van de auteur in Israël, in een bestaan met levenslange oorlogs-dreiging, overall aanwezige militairen en de alomtegenwoordigheid van de Holocaust, laat hem de juiste toon en details naar voor halen om het verhaal grote realiteitswaarde te geven voor de lezer.

Waardering van recensenten

“Grossman ontwikkelt een verwoestend verteltempo, bombardeert de lezer gestaag met nu eens rauwe en dan weer schalkse grappen, haalt snoeihard uit naar rechts-populistische politici, kolo-nisten en ultraorthodoxen en werpt meedogenloze blikken op de meest hartverscheurende zie-lenroerselen van de mens.” Joseph Pearce in De Morgen, 29/04/2015

“Als Grossman met deze bijtende en indrukwekkende roman één ding laat zien, dan is het hoe je van een boek talloze keren in de lach kunt schieten zonder er één moment vrolijk van te worden.” Arjen Fortuin in NRC Handelsblad, 15/05/2015

“Ook Grossman kan door te schrijven ruwheid, domheid en dood niet overwinnen. Maat hij heeft ons wel weer een schitterende roman geschonken, hilarisch en ontroerend”. Anet Bleich in De Volkskrant, 16/05/2015

“In Komt een paard de kroeg binnen liggen de dood en de extatische bulderlach dicht bij elkaar, als in een danse macabre. En toch is de toon licht en schemert het licht van de troost overall door de flitsende zinnen heen. Grossman is en blijft een optimist, die zelfs in de rokende puinhopen na een oorlog, en door de rouw heen, toekomst ziet: in mededogen, in mildheid en liefde.” Maria Vlaar in de Standaard, 22/05/2015

“Vanaf het moment dat Dovele zijn verwoede pogingen tot humor achter zich laat, is Komt een paard de kroeg binnen aangrijpend. Het is zonde dat daar zo'n lang, vermoeiend optreden aan vooraf gaat, dat eigenlijk geen moment overtuigt. Niemand kan Grossman een slechte schrijver noemen, maar hij is een bijzonder matige komediant.” Dries Muus in Het Parool, 25/06/2015

Waardering van de leeskring

De waardering was zeer verdeeld. Van de tien aanwezigen waren er toch drie die het niet graag gelezen hadden, al varieerden de redenen van 'te weinig voorstelbaar en daardoor moeilijk te lezen' tot 'een vulgair, grof en bitter boek dat niet aansprak'. De rest vond het goed tot prachtig. Met het begin hadden velen het wel moeilijk gehad en menigeen had niet graag

tussen het publiek gezeten maar voor de schrijffprestatie was de bewondering groot: Boeiend verhaal, knappe invalshoek, kunstwerk, psychologisch aangrijpend, politiek er goed in verweven.

Opbouw

Het verhaal is de tekst van een zaalshow door een stand-upcomedian, van de eerste begroeting van het publiek tot het afscheid van dat (dan al verdwenen) publiek. Die show wordt voor de lezer geregeld onderbroken door de gedachten van een van de toeschouwers, oud-rechter Avisjai Lazar, die herinneringen ophaalt aan vroeger en commentaar geeft op wat hij ziet en hoort. "Komt een paard de kroeg binnen is in romantisch opzicht een kunststukje van de eerste orde." Cyriel Offermans in De Groene Amsterdammer, 28/05/2015

Tijd

De vertelsituatie speelt zich af binnen twee uren, maar de herinneringen van Grinstein en de rechter gaan ruim veertig jaar terug, naar de periode dat beide jongens tussen de tien en de veertien jaar waren.

Plaats en ruimte

De show gaat door in een zaaltje op een triestig industrieterrein in Netanja, een Israël-eïsche kuststad, 32 kilometer ten noorden van Tel Aviv. Het ligt op een smal stukje Israël waardoor het extra gevoelig is voor Palestijnse aanslagen en de bewoners er voortdurend worden herinnerd aan de politieke situatie van Israël. De trieste setting lijkt al te verwijzen naar het feit dat het lachen de mensen hier wel snel zal vergaan.

Perspectief en verteller

Het perspectief ligt volledig bij de rechter, Avisjai Lazar. Door zijn ogen en oren zien en horen we hoe Dov Grinstein zijn publiek bespeelt. De rechter houdt eigenlijk niet zo van stand-upcomedy en misschien dat daarom ook de lezer aanvankelijk niet echt gegrepen wordt door de voorstelling. Pas als de kleine vrouw tussen komt en de show persoonlijk wordt, raakt de rechter geïnteresseerd en voelt hij zich aangesproken. Dat is het moment waarop ook de lezer gegrepen wordt door het boek.

Personages

"ik bevestig hem met een blik dat hij, zij en ik hier samen een of ander drievoudig snoer vasthouden, waarvan ik misschien ooit zal begrijpen wat het is." p.225

Avisjai (gift of my father) **Lazar** : een gepensioneerd rechter, weduwnaar, 57 jaar. Als kind was hij korte tijd bevriend met Dov, ze kregen bijles in wiskunde en wandelden na afloop samen naar huis. De rechter was vroeger een stille, magere, eenzame jongen met een smal, hard en somber gezicht die door de directe benadering van Dov Grinstein kon ontdooien tot een "enthousiaste, opgewonden jongen" p.52 De rechter is vervroegd met pensioen gestuurd omdat hij verdachten te weinig neutraal aanpakte in de rechtszaal. Drie jaar geleden overleed zijn vrouw, die hij enorm mist, en sindsdien woont hij alleen met hun oude hond. Hij eet te veel, is erg dik en heeft zich afgekeerd van de mensheid, leeft in slaapmodus. "Hij had geen idee van de hardnekkigheid waarmee ik vasthield aan mijn coma, en hoe agressief ik kon worden tegen iemand die ons uit elkaar probeerde te halen." p.27

De rechter maakt tijdens de show een catharsis door. Hij zit er aanvankelijk zeer tegen zijn zin, maar dat verandert als hij zich steeds meer persoonlijk betrokken voelt bij dit leven. Welke schuld draagt hij hier zelf aan? "Als ik nu alleen maar was opgestaan van het zand en naar hem toe was gerend" p.238 De avond met Grinstein zal hem uit zijn pantser losbreken, hij wil opschrijven wat hij gezien heeft en er is de suggestie dat hij contact zal maken met een vrouw uit het publiek. Is hij de schrijver van het boek? De rechter eindigt met een citaat van Pessoa: "Het is genoeg te bestaan om compleet te zijn." p.248

Dov (bear) **Grinstein** : een standupcomedian, 57 jaar, vader van vijf kinderen uit vier huwelijken. Hij is klein, draagt een bril en is broedmager. Opvallend aan zijn outfit zijn de cowboylaarzen

met hoge hakken en grote zilveren sterren en het dunne vlechtje in zijn nek, zijn jeans hebben scheuren op de knieën en hij draagt rode bretels met gouden gespen en een grote rode zakdoek. De huid op zijn buik staat vol kleine wondjes en vertoont een groot litteken. Hij heeft prostaatkanker en is ten dode opgeschreven. Zijn gezicht staat bitter en spottend en maar heel zelden verzacht het tot een stralende glimlach en krijgt het "een fijnzinnige, intellectuele uitdrukking" p.10. Dov lijkt een persoonlijke afrekening met zichzelf gepland te hebben op wat misschien zijn laatste optreden wordt en heeft daar getuigen bij nodig: het publiek en zijn genodigde, rechter Lazar, die hem kent van vroeger en die hij vroeg scherp te observeren en achteraf te zeggen wat hij gezien heeft. Dov's harde grappen, ten koste van zichzelf én van zijn publiek slaan niet altijd aan bij de luisteraars en dan slaat hij zichzelf hard in het gezicht, tot bloedens toe en scheldt zichzelf voor "Idiot!". Ondanks zijn agressie ziet de rechter in zijn reacties toch "rode lijnen (...) Kleine eilandjes van mededogen en fatsoen." p.60

D.G. is als kind veel geslagen door zijn vader en was de risé van de klas of jeugdgroepen, wat ook leidde tot mishandeling. Hij reageerde hierop door op zijn handen te lopen, de mensen van een andere kant te bekijken, een glimlach te krijgen, niet meer geslagen te worden. "niemand slaat een kind dat op zijn handen loopt" p.98 Het leidde ook de aandacht af van zijn moeder als hij haar begeleidde. "Ineens keek niemand haar meer scheef aan, zoals ze altijd dacht dat iedereen deed" p.100. Als enig kind heeft hij altijd veel zorg getoond voor zijn moeder, getraumatiseerd door haar kampverleden, maar ook zelf heeft hij het gevoel dat iedereen hem in zijn leven verlaten en verraden heeft.

Het grote trauma waar hij al sinds zijn veertiende jaar een schuldbesef over draagt is de dood van zijn moeder. Zij overleed -sneed voor een tweede maal haar polsen over- toen hij voor een week op premilitair kamp was vertrokken. Hij wordt vanuit de woestijn naar Jeruzalem gereden om naar een begrafenis te gaan, maar niemand heeft hem gezegd wie er overleden is. Tijdens de urenlange rit gaat hij daardoor onvermijdelijk nadenken over wie zijn voorkeur heeft en zo betrapt hij zich heel even op de gedachte dat het best zijn moeder is. Nu voelt het al heel zijn leven alsof hijzelf haar vermoord heeft door die gedachte. Het proces van dit opnieuw beleven en uitspreken van zijn trauma voor een publiek dat hiervan geen getuige wil zijn én voor een vriend die hem destijds in de steek liet, is het boeiendste deel van de roman.

Mevrouw Azoelai oftewel 'Piets': een zeer kleine, licht gebochelde vrouw met zware orthopedische schoenen, feestelijke jurk, raar opgestoken haar waarin een rode roos is gestoken. Ze is manicure, maar ook een medium. Ze maakt zich kenbaar als een vroeger buurmeisje van Grinstein, die toen altijd voor haar op zijn handen liep. Ze zegt dat hij een goede jongen was, de enige die haar niet pestte in Romema, hun dorp. De rechter volgt haar nauwgezet: "die kleine, koppige excentriekeling die uit eigen naam strijdt om de ziel van een kind dat ze tientallen jaren geleden heeft gekend en van wie bijna geen spoor meer over is." p.102 Dov is niet blij met haar komst. " 'Het komt me niet goed uit dat ze hier is,' zegt hij hardop tegen zichzelf, 'zo gaat het niet, ze haalt me uit mijn flow, je bouwt een verhaal op en dan komt me die daar...' " p.99 Ze wordt door de auteur geduid als een Euryclea, de trouwe voedster van Odysseus die hem als eerste herkent na zijn terugkeer. Haar verklaring zorgt voor de breuk in het optreden van de comedian.

Publiek: Ook dat speelt een rol, de rechter observeert hun reactie nauwgezet. Ze balanceren op de scheidslijn van wat ze verdragen, willen wel gluren in andermans ziel, maar agressie gekoppeld aan dood en begrafenis wordt hen tenslotte te veel.

Thema

In het aangezicht van **de dood** roepen we onszelf voor het gerecht. Wat is onze schuld, wat kan ter verdediging worden aangevoerd, hoe luidt het uiteindelijke vonnis? Hoe kunnen we onze eigen ziel redden? "Te zijn! Te zijn! Te zijn! (...) Snappen jullie eigenlijk wel wat een fantastisch het idee het is om te zijn?" p. 49

Motieven

De **oorlogssituatie** waarin de Israëliërs dagelijks leven: soldaten in het publiek, D. refereert vaak aan de gevaarlijke ligging van Netanja, als 14-jarige op premilitair kamp, D.G. is

geconcipieerd tijdens de Sinaïcampagne in 1956, de Shoah die overal voelbaar is, grappen over Arabieren, moeder sorteert kogels in fabriek.

Shoah of Holocaust: Zijn moeder werd tijdens de oorlog een half jaar lang verstopt (en misbruikt?) door treinmachinisten, daarna was ze slachtoffer van dr. Mengele in Auschwitz. Ze heeft zeven littekens en verloor haar hele familie. Ze schreeuwde 's nachts, was bang, verstopte zich voor de mensen, sneed haar polsen over na Doves geboorte, voelde zich schuldig dat ze leefde. De selectie in het kamp: "rechts, links, links, links...". De druk die deze ervaringen blijven leggen op de generaties daarna.

Schuld: De moeder van D.G. gaat gebukt onder de grote schuld 'in leven te zijn', waar de rest van haar familie in de Shoah stierf. D.G. voelt zich schuldig aan de dood van zijn moeder doordat hij haar achterliet en in zijn onwetendheid over wie nu eigenlijk begraven zou worden uiteindelijk voor een levende vader koos. De rechter voelt zich schuldig doordat hij vroeger nooit opkwam voor zijn vriend Dov. Een rechter oordeelt over schuld en onschuld.

Humor: Grappen als daad van agressie en van verlossing. Bij alle menselijke ellende kan humor hulp en troost bieden. Het laat ons op een andere manier naar die ellende kijken en relativeert. De lach na een grap verlost. "Humor is vrijheid. Het is de flexibiliteit van de geest. Je ziet een gegeven situatie en kijkt er vanaf een onverwachte kant naar." D. Grossman in gesprek met Maria Valaar, De Standaard, 30/01/2015 "Hoe tragischer de situatie, hoe groter de nood aan lachen. Door te lachen maak je duidelijk dat je je niet neerlegt bij een situatie. Humor is de vrijheid jezelf van een tragedie te bevrijden." D. Grossman in gesprek met E. Ziarczyk, De Tijd 12/12/2015

Zo staat ook het op de handen lopen symbool voor het omdraaien van de wereld om er op een andere manier naar te kijken, een manier die draaglijker is. "Wie kan me vinden als ik op mijn handen loop, wie kan me te pakken krijgen?"p.130

Stijl

Zeer empathisch observerend en toch in een hoog tempo verteld. De schrijver brengt intimiteit en gevoeligheid in de taal door de juiste metaforen te kiezen en zo emoties op te roepen bij de lezer. Voorbeeld: "Alleen samen met hem pootjebaden in één moment van mildheid tegenover zichzelf."p.137

Titel

De titel verwijst naar het begin van een slechte, belegen mop. Het is ook een van de moppen die de chauffeur in de auto op weg naar Jeruzalem vertelt aan de jonge Dov.

Genre

Psychologische roman met dramatische ontwikkeling. Personages gaan door catharsis. Het boek lijkt op een danse macabre.

Meer info

<http://www.davidgrossman.nl/> = Nederlandse website van David Grossman

<http://www.boekentaal.info/komt-een-paard-de-kroeg-binnen-van-david-grossman/>

<http://www.writersunlimited.nl/index.php/productie/a-conversation-with-david-grossman> = interview met David Grossman over zijn volledige werk. Januari 2015.

<http://cobra.canvas.be/cm/cobra/boek/1.2305017>

Discussievragen

Het boek heeft een rare titel en ook wel een rare kaft. Welke verwachting riep de titel en de kaft bij je op? Hoe zie je dat na het lezen van het boek?

Het grootste deel van de roman is een directe weergave van de woorden van Dov Grinstein, zijn show van 'Goedenavond' tot 'Wel thuis en welterusten.' Maar toch vertelt niet hij het verhaal in het boek. Wie is de verteller in het verhaal en welke functie heeft die extra vertellerslaag?

Waarom heeft Dov Grinstein een oude jeugdvriend gevraagd om te komen kijken en hem zijn oordeel te laten weten, hem te zeggen 'wat hij gezien heeft'? Waarom heeft de auteur deze jeugdvriend en verteller het beroep van rechter gegeven?

Welke functie heeft de kleine vrouw die Dov Grinstein als kind heeft gekend? Wat voor jeugd heeft hij gehad? Wat doet het met een mens als je heel je jeugd geslagen en gepest wordt en kind bent van ouders met een Shoahtrauma?

Met welke verwachtingen komt het publiek binnen? Wat kregen ze? Als jijzelf in het publiek had gezeten, was jij blijven zitten? Om welk soort grappen lacht het publiek het hardst? Waarom denk je doen ze dat?

Joodse humor is legendarisch, de joodse witz is ontstaan vanuit onderdrukking, vervolging enz. In alle boeken van Grossman zit humor verwerkt, in dit boek wel heel expliciet. Wat is de rol van die humor in dit boek?

Op welke manieren worden wreedheid en humor met elkaar verweven in de roman? In Dovs grappen zit heel veel agressie. Is het vertellen van een grap voor hem inderdaad een daad van agressie? Waarom vertelt hij die harde moppen, om geliefd te zijn of om te worden gehaat?

Waarom gaat Dov deze ultieme confrontatie met zijn publiek en met de rechter/jeugd-vriend aan?

Wat vind je van het einde van het boek? Was dat een climax of juist een anticlimax?

Verwijst Grossman met dit verhaal ook naar de situatie van zijn land Israël nu? In interview met De Tijd zegt hij: "Dovele toont zijn publiek zijn wonde, de littekens van het verraad en de eenzaamheid uit zijn jeugd. Het grootste deel van de toeschouwers verlaat gedegouteerd de zaal. Zo gaat het ook in Israël. We zijn een gewond volk. Verminkt en getraumatiseerd. De meeste zijn te uitgeput om hun wonde te verzorgen. Ze willen zeker niet stilstaan bij de gevolgen van die verwaarlozing." Wat zijn de gevolgen waarop Grossman doelt?